

להסתכל למזות בעיניים

הם נמצאים שם בשביל החולים בשעות הקשות ביותר, עד לרגעים האחרונים. אבל בישראל המלווה הרוחני הוא עדיין מקצוע לא מוכר. 23 מלווים שהוסמכו השבוע מקווים לשנות את ההתייחסות למקצוע

המוסמכים הטריים (משמאל לימין) הילה זמר, אדירה בן אהרן, אלי שרון ודבורה קורן בסיום הכשרה, השבוע צילום: אמיל סלמן

בין המוסמכים גם הילה זמר, בת 54 מירושלים, עובדת סוציאלית קלינית ופסיכותרפיוסית. "למדתי עבודה סוציאלית ובהמשך פסיכותרפיה יונגיאנית, אבל הרגשתי שחסר לי משהו, ושהלימודים הפסיכואנליטיים לא ממלאים אותי", היא מספרת. "את החסר השלמתי בלימודים שמתמייחים לטקסטים הנוגעים בסבל, בתקווה, במשמעות החיים ובשאלות כמו איך אני חנו מתמודדים עם משברים. רק אז הרגשתי שהדברים מתחברים". ב-2008 החלה זמר את הכשרתה במסגרת תכנית "מרפא" להכשרת מלווים רוחניים במכון שכתה. ההכשרה הועברה על ידי זוהרה דוידוביץ'-פרקש – מלווה רוחנית מוכרת ומוערכת מארה"ב המתמחה בעיקר בליווי נפגעי טראומה

ברשת בהגדרת קריטריונים להסמכה, שחלקם אומצו מארגון המל"וים הרוחניים היהודים האמריקאי (NAJC), וכוללים הכשרה בת 800 שעות לפחות. בוגרי ההכשרות נתבקשו להציג אסמכתאות, ידע מקצועי ורקע מעשי בפני ועדה שכללה את הפרופ' מני קוולובסקי, ראש המחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בראיילן, את יונית סלעילמה, מנהלת תחום סיעוד אונקולוגי ופליאטיבי במחוז ירושלים של קופת חולים כללית ואת קרי קולסברג, מלווה רוחני בכיר מארה"ב שישב בוועדה כנציג ה-NAJC. 33 מבוגרי ההכשרות הגישו אסמכתאות והתייצבו לריאיון, ו-23 מתוכם הוסמכו.

ספור חייו של אלי שרון, בן 60 מירושלים, כולל, בין היתר, פציעת ראש קשה במלחמת יום הכיפורים, תקרית אשפוז ושיקום ארוכה, לימודי כלכלה וגם פרק ארוך במגזר העסקי. אבל מעל כל אלה, המאפיין הבולט ביותר של חייו הוא העיסוק הבלתי הפוסק במצוקה, מוות ואובדן. כך, למשל, התנדב ליחידת הקבורה של צה"ל, שם טיפל וזיהה לאורך השנים בכ-1,200 חללים. בעשור האחרון ביצע מעבר חד מניהול בכיר בענף ההיי-טק, ללימוד ועיסוק בפסיכותרפיה (טיפול באמצעות תהליכי קריאה וכתובה ע"א) ולעבודה אינטנסיבית עם קשישים בבתי אבות ברחבי הארץ.

יום אחד לפני כמה שנים הגיע שרון, שמגדיר עצמו אדם שומר מצוות ושברזומה שלו גם הסמכה לרבנות, לבית החולים שערי צדק. "החלטתי שאני רוצה להבין יותר לעומק את עולמם של הקשישים, או הלכתי לקורס בשערי צדק שעסק בסוגיות הנוגעות לסוף החיים", הוא מספר, "כבר באותו היום ידעתי שאני רוצה להיות מלווה רוחני. מצאתי שהמקום שבו אני הכי טוב עם אנשים הוא במצבים של חולי, סבל, כאב, אובדן ושכול". את מיטתו של החולה הסופני, או זה הסובל ממשבר בריאותי קשה, פוקדות כבר כיום פונקציות תומכות שונות - רשמיות או וולונטריות: החל מפסיכולוגים, דרך עובדות סוציאליות או בני משפחה ועד למטפלים באמנות וליצנים רפואיים. בישראל, המלווה הרוחני נעדר מהרשימה הזו - אך במדינות רבות בעולם המערבי הוא חלק בלתי נפרד מהצוות שמלווה בני אדם במצבי קיצון. אפשר למצוא אותם במחלקות הקשות ביותר בבתי החולים, בהוספיסים, בבתי אבות, ביחידות צבאיות ובבתי סוהר.

דבורה בן אהרון: "תפקידך כמלווה הוא להיות עם אנשים בזמן שהם עוסקים בשאלות כמו 'למה אני?'"

"מלווה רוחני זה תפקיד מקצועי שלא היה מבוסס ומוכר בארץ. תפקידו הוא ללוות אדם במשבר ולעזור לו למצוא משמעות במצב בו הוא נמצא. זה תפקיד שקיים בכל העולם, ונוגע בעיקר לאנשים במצב של חולי, שמי תעסקים בסוף החיים. רק כאן בארץ זה דבר חדש", מסבירה דבורה קורן, יו"רשותפה של רשת הארגונים לליווי רוחני, ומייסדת עמותת תשקופת להתמודדות וצמיחה בעקבות מחלות קשות. רשת הארגונים לליווי רוחני, נוסדה בשנת 2008, היא ארגון גג שמאגד כ-20 ארגונים ישראלים ששמו להם למטרה לטפל במצוקות ולהכשיר מלווים רוחניים.

800 שעות הכשרה

ביום שלישי השבוע הונחה אבן דרך משמעותית במסלול ההכרה והמיסוד של המקצוע בישראל. בטקס שהתקיים בנווה אילן הוסמכו לראשונה 23 ישראלים כמלווים ומטפלים רוחניים. חלק מהמוסמכים, כמו אלי שרון, הוכשרו כבר לפני שנים ובכל זאת, ההסמכה, שמבוססת לראשונה על קריטריונים בינלאומיים ברורים, נעשית בישראל רק כעת. התלוותה אליה תוכנית מסודרת של רשת הארגונים לליווי רוחני, יחד עם החיפה ומימון של הפרדציה היהודית של ניו יורק (UJA). מבחינה מקצועית ההסמכה אמנם מציבה אמנם את המלווים הרוחניים הישראלים בקו אחד עם עמיתיהם מעבר לים, אבל מבחינה רשמית המקצוע עדיין אינו מוכר בארץ, לא על ידי משרד הבריאות ולא על ידי משרד הרווחה. כבר לפני כעשור החלו ארגונים בישראל להציע הכשרה לליווי רוחני, ובחסות ההגדרה הרחבה והעמומה של המקצוע התקיימו הכשרות שונות ולא אחידות. "עד לפני 4 שנים הכשרות בישראל היו פרי טיזניו", מסביר שרון, "כל אחד מצא לעצמו הגדרות אחרות וחששנו מאוד שזה הולך לכיוון של שרלטנות. אדם עבר קורס של 10 שעות על ספר החיים הטיבטי והגדיר את עצמו מלווה רוחני".

ברשת הארגונים לליווי רוחני הבינו שהדרך להכרה מחייבת מי-סוד ואחידות של תכנים ושל רמה מקצועית. בשנים האחרונות עסקו

החברה ב-NAJCO. "היא היתה מרכזית מאוד בטיפולה באירוע 11 בספטמבר, ואנחנו למעשה הדור הראשון שהיא לימדה והכשירה", מסבירה זמה. הכשרת המלווים הרוחניים בישראל כוללת חלק אקדמי לצד לימוד של טקסטים שנוגעים במצבים המורכבים שעמם מתמודדים המטופלים ומתייחסים לשאלות כמו משמעות החיים והתמודדות עם המוות – מכור תבים כמו ויקטור פרנקל, קארל יונג, אברהם מאסלו ועד דוד גרוסמן, יהודה עמיחי ולאה גולדברג. "ההסתגלות לצרכים של ישראל נעשית דרך התרבות הישראלית שהיא תרבות של טקסטים, ולכן הגישה כאן היא פלורליסטית ופתוחה לכל אחד ללמוד ולקבל הכשרה", מסבירה זמה. אדירה בן אהרון, גם היא אחת מקבוצת המלווים הרוחניים שהוסמכו השבוע, מסבירה כי "הכלי הרוחני, להבדיל מהכלי הטיפולי, הוא מפגש אנושי של נוכחות, של 'להיות עם'. לפעמים שאתה יושב ליד אדם, גם כזה שלא יכול לדבר, זה יכול לחולל פלאים". בדומה לזמר, גם החיבור של בן אהרון, בת 59 מהיישוב הרדוף, מגיע מהעולם הטיפולי. "למרתי סיעוד, אבל שנים רבות לא עסקתי בזה אלא במוסיקה. למרתי טנטור לוגיה (מדעי השכול ע"א) במוסיקה וליוויתי בנגינה בנבל ובקול חולים ובני משפחה בסוף החיים", היא מספרת. מאז שנת 2003 מטפלת בן אהרון באמצעות המוסיקה בהוספים בגליל העליון, ואת הכשרתה כמלווה רוחנית היא סיימה לאחרונה בבית החולים האוניברסיטאי רוברט ווד ג'ונסון בניו ג'רזי.

"העבודה של המלווה הרוחני בבתי החולים בחו"ל מגוונת מאוד", מסבירה בן אהרון, "אם זה בחדר מיון – שם אתה מקבל מטופלים במצבים אקוטיים ומלווה אותם ואת משפחתם, דרך מצבים של ליווי בניתוק ממכשירים תומכי חיים או בקבוצות תמיכה למטופלים במחלקות אונקולוגיות. גם במחלקת יולדות, למשל, נדרשים לעתים מלווים. תינוקות נפרדים, וזה יכול לקרות בשעות שאין אף אחד מסביב. ב'שגרה' אתה, כמלווה הרוחני, עובר בין החדרים, מציג את עצמך ואומר: 'אני פה'. תפקידך להיות אתם בזמן שהם עוסקים בשאלות כמו 'למה אני?' או 'למה בכלל?'"

מלווים תחת אש

המלה הלועזית למלווה הרוחני היא "צ'פלין" (chaplain) – שמשמעותה נעה בין "כומר" ל"איש דת". "בארה"ב זה תחום שצמח בנצרות אבל ב-40 השנים האחרונות התפתח גם לדתות אחרות", מסבירה קורן. ואכן, מקום של כבוד שמור לצ'פלינים בתרבות האמריקאית הפרוינוצ'רית. עשרות סרטוני יוטיוב מהללים את הצ'פלינים הצבאיים שפועלים באזורי רי הקרבות. תחת כותרות הוליוודיות כגון "צ'פלינים תחת אש", מוצגים אנשי הדת שמברכים את החיילים לפני הקרב – מאז קרב לקסינגטון וקר נקודת במלחמת האזרחים, ועד יחידת הצ'פלינים של צבא ארה"ב, שפועלת בעיראק ובאפגניסטן והברים בה כמרים, רבנים ואימאמים מוסלמים.

אלא שבעוד הצ'פלינים מתאימים כמו כפפה לאומה האמריקאית, האזרחית ובו בזמן דתית כל כך, החברה הישראלית שונה – בוודאי בנושאים כמו יחסי דת ומדינה ויחסו של הפרט לאמונה. למעשה, די בתרגום של המונח צ'פלין ל"מלווה רוחני" כדי לייצר יחסי ציבור גרועים במיוחד למקצוע. "בישראל יש בעיה קשה עם מקצוע כזה מסיבות רבות – חברתיות, פוליטיות, תרבותיות", מסביר שרון. "בעולם המערבי, בעיקר בארצות האנגלוסקסיות, שם קיימת הפרדה בין דת ומדינה, אתה יכול לדבר על אלוהים וזה לא חייב להיות מושג דתי, אלא מושג תרבותי סוציולוגי שמתאר משהו גדול ונשגב ממני. בישראל המצב אחר: יש את החילוני שאומר מיד 'אל תכפה עלי', ויש רופאים שאומרים לי 'אתה תביא לי לכאן חב'דניקים ורבנים'. יש כאן התנגדות תפיסתית מוקדמת, עוד לפני שמדברים בכלל על הכרה, תקציבים ותקנים".

אבל לצד הקושי של המלווים הרוחניים לחדור למרחב התרבותי הצפוף והשמרני בארץ, יש גם הצלחות ראשונות. כך, בבתי חולים כמו שיבא, שערי צדק ורמב"ם וכן בבתי אבות כבר ניתן למצוא מלווים רוחניים שמועסקים בשכה, המשולם ברובו על ידי מהפדרציה היהודית של ניו יורק, שהשקיעה בעשור האחרון 6 מיליון דולר בקידום העניין בישראל. לדברי אורי לוונטר-דוברטס, מנכ"ל המשרד הישראלי של הפדרציה, תחום הליווי הרוחני הוכיח את עצמו בשנים האחרונות בניו יורק לא רק בפן הרפואי, אלא גם בטיפול באנשים שנקלעו למשברים אישיים קשים בעקבות המשבר הכלכלי והוריקן סנדי. עם זאת, הוא מציין, הבאתו לארץ היתה כרוכה בהתאמה לצרכי החברה הישראלית. "בנינו מודל ישראלי ייחודי שנשען על התרבות, הטבע והמקורות ההיסטוריים שלנו. הרעיון אינו להפוך את תחום הטיפול לדתי, אלא להרחיב את ארגון הכלים של אנשי מקצוע בתחום הטיפול בישראל".